

CEBEL-İ LÜBNAN VİLÂYET NİZAMNAMESİ

Cenk REYHAN*

ÖZET: “Doğunun icadı” Avrupa’ya modernliğin belirsiz dünyasında kendi kimliğini bulma yolunu sağladı.¹ Aydınlanma döneminden kaynağını bulan bu fikirlerle, Hristiyan-Beyaz-Batı, kendinden olmayan-öteki dünyayı, uygarlaştırmalı-insanileştirmeliydi. Doğu, Osmanlı örneğinde, yürütülen “liberal-modernist idarî reform paketleri” ile zaten buna hazır görünüyordu. İncelememizde, bu sürecin, Lübnan örneğinde, Osmanlı Orta Doğusunda uygulanma stratejisini oluşturan “Cebel-i Lübnan Vilâyet Nizamnamesi”ni yayımladık.

İngiltere, Fransa, Prusya, Avusturya, İtalya, Rusya ve Osmanlı temsilcilerinden oluşan bu uluslararası konferansın hazırladığı “Cebel-i Lübnan Nizamnamesi” ile Lübnan’a idarî, adlî ve malî tam bir “özerklik” bahşedildi. Lübnan Dağı ile sınırlı olan ve Beyrut ve diğer Müslüman kıyı bölgeleri kapsamayan bölgenin yönetimi, büyük güçlerin denetimi altında olmak üzere, Bab-ı Âli’nin atayacağı Katolik bir genel valiye emanet edilecek, büyük güçler kendisini onaylayacak ve denetleyecek, eski idare meclisi de kendisine yardımcı olacaktı. Yeni hükümet kendi adlî düzenini ve milis kuvvetlerini denetimi altında bulunduracaktı. Lübnan’da Osmanlı askeri bulunmayacak, İstanbul’a vergi ödenmeyecekti. Dinine bakılmaksızın bütün ahali yasalar önünde eşit sayılacak, yerel vergiler yerel ihtiyaçlara sarf edilecek, bütçe açıkları Osmanlı hazinesinden değil yerel kaynaklardan karşılanacaktı. Bu özellikleri ile Osmanlı’nın Orta Doğu’daki bir eyaletini kaybetmesi demek olan “Cebel-i Lübnan Nizamnamesi” 9 Haziran 1861’de hazırlandı. Aynı tarihte, Beyoğlu Protokolü ile Lübnan’a yeni bir organik statü verildi. Lübnan ayrıcalıklı ve bağımsız bir vilâyet oldu.²

Cebel-i Lübnan Nizamnamesi ile; Lübnan, Bab-ı Âli idaresine bağlı, hayat boyu olmayan bir görevle yürütme kuvvetinin bütün yetki ve görevlerine sahip olan bir Hristiyan mutasarrıfın idaresine

* Yrd. Doç. Dr. Cenk Reyhan, Mersin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Gerard Delanty; *Avrupa’nın İcadı: Fikir, Kimlik, Gerçeklik*, (Çev. Hüsamettin İnaç), Adres, Ank., 2004, s. 132-134.

² Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw; *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, Reform, Devrim ve Cumhuriyet: Modern Türkiye’nin Doğuşu: 1808-1975*, (Çev. Mehmet Harmancı), e, İst., 1983, c. II. s. 183. Paul Dumont; “Tanzimat Dönemi (1839-1878)”, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (Ed., Robert Mantran), (Yay. Yön. Robert Mantran), (Çev., Server Tanilli), Say, İst., 1995, c. II, s. 116-118. İlber Ortaylı; *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri: 1840-1880*, Türk Tarih Kurumu, Ank., 2000, s. 51-53.

verilecekti. Birinci maddedeki ifade bununla ilgilidir. Buna ek olarak, diğer maddelerde incelendiğinde ana fikir olarak “Cebel-i Lübnan Nizamnamesi”nin, Osmanlı taşra yönetiminde “adem-i merkezîyetçilik”in ilk ve aşırı örneği olduğu söylenebilir.³ Şöyle ki;

Cebel’de, Cezin (bir Marunî, bir Dürzî, bir Müslüman=üç), Metn (bir Marunî, bir Rum, bir Dürzî, bir Mütevalî=4), Şuf (bir Dürzî=1), Kura (bir Rum=1) ve Zehle (bir Rum Katolîği=1) müdürlükleri tarafından mebus olunan ve on iki nefer azadan oluşan bir idare meclisi kurulacak; bu meclis, Cebel’in vergilerinin dağıtılması teklifine, gelir ve giderlerinin idaresinin teftişine ve mutasarrıfın kendisine bildireceği meseleler üzerinde görüş bildirmeye memur olacak (Md.2),

Cebel-i Lübnan yedi kazaya ayrılacak ve bu kazaların her birinde ya ahalsinin nüfus miktarıyla ya da mutasarrıf olduğu emlak ve arazisinin ehemmiyetiyle üstün olan mezhepten seçilecek mutasarrıf tarafından nasb ve tayin olunmuş birer idare memuru bulunacak (Md.3),

Kazalar iklimlere benzer surette nahiyelere taksim olunacak ve her bir nahiyede kaza müdürlerinin tayin ve terfisi üzerine mutasarrıf tarafından nasb ve tayin olunmuş birer memur bulunacak ve her karyenin ahali tarafından seçilerek mutasarrıf tarafından tayin olunmuş birer şeyhi bulunacak (Md.4),

Cebel’de her biri mutasarrıf tarafından mensup bir hakim ve bir vekilden ve bir cemaat tarafından seçilmiş altı resmî kişi dava vekillerinden oluşan birinci derecede üç mahkeme bulunacak ve hükümetin idare merkezinde Sünnî İslam, Mütevalî, Marunî, Dürzî ve Rum ve Rum Katolîği, altı cemaatten oluşan ve mutasarrıf marifetiyle seçilmiş ve tayin olmuş altı hakimden oluşan ve cemaatin her biri tarafından tayin olunmuş altı kişilik resmî dava vekilinden oluşan bir Mahakim-i Meclis-i Kebir’i bulunacak, Protestan ve Yahudî mezhebinde bulunan kimselerden birinin davası zuhurunda zikr olunan on iki azaya şu iki mezhepten dahi birer hakim ve resmî dava vekili ilave kılınacaktır. Baş mahkemenin reisliği mutasarrıf tarafından mahsusen tayin olunmuş bir memur tarafından icra olunacaktır. Mahallî ihtiyaç lüzumunda mutasarrıfların birinci derecede mahkemelerin adedini arttırma ve hükümet işlerinin düzenli bir şekilde akışı için zikredilen birinci derecede mahkemelerin bulunduğu mahallerin şimdiden tayinine hakları olacak (Md.6),

Mevadd-ı Cezaiyye Mahakimesi’nin üç derecesi olacaktır. Şöyle ki; kabahat, sulh hakimi vazifesindeki karye şeyhleri; küçük suç ve

³ İlber Ortaylı; *Age*. s. 50-51.

cezalar, birinci derecede bulunan mahkemeler ve cinayet, Mahakime-i Meclis-i Kebir tarafından görülecek, Meclis-i Kebir tarafından verilecek ilamlar Memalik-i Mahruse-i Şahane'nin çeşitli mahallerinde alışılmış olan merasim ve muameleler tamamlandıkça yürütmeye konulacak (Md.8),

Hâkimler, mutasarrıflar tarafından nasb ve tayin olunacak ve idare meclisi azası karye şeyhi ve sancaklar dahi her bir karyenin ahalisi marifetiyle seçilecek. İdare meclislerinin azasının her iki senede bir sülüsü yenilenerek azalıktan çıkan kişiler tekrar aza seçilebilecekler (Md.10),

Asayişin korunması ve kanunların uygulanması bilhassa ahalinin tahminen bin nüfusu üzerinden yedi kişi hesabı ile yazılmış karma bir Fırka-i Zabtıyye marifetiyle mutasarrıf tarafından tayin olunacak (Md.14),

Devlet-i Âliye, Cebel'in günlük muayyen olan ve durumlarının müsait olduğu zamanda yedi bin kişiye erişmesi caiz bulunan üç bin beş yüz kese akçe vergisini mutasarrıf vasıtası ile tahsiline dair bilinen haklarını koruyacak, şu kadar ki; mahsulü her şeyden evvel Cebel'in idaresi ve genel menfaati masraflarına mahsus tutulacak ve fazlası olduğu durumda hazineye ait olacaktır (Md.15).

Ruhbanlara ait hiçbir yer/mahall, gerek ruhban gerek sıradan insanlar hükümetin takip ettiği ve soruşturma yaptığı kişilerin sığınmalarını kabul edemeyecektir. (Md.18).

1281=1864 ve 1287=1871 tarihli, "vilâyet nizamnameleri"nin hiç birinde, vilâyet, liva ve kaza meclislerine giren gayr-ı Müslim üyelerin, cemaatleri tarafından seçilip gönderileceği hususu yer almamasına karşılık, "Cemaatlerin temsilcilerini seçip göndermeleri" (md. 6) hususunun Cebel-i Lübnan'a özgü bir ayrıcalık olduğu söylenebilir. Osmanlı yönetimi, gerçekte, cemaatlere böyle bir yetki tanımayı egemenlik hakları için tehlikeli bir fedakârlık olarak kabul etmişti.⁴ O halde, Osmanlı Devleti'nin neden böyle bir fedakârlık yaptığının cevabı, elbette ki, büyük güçlerin dışardan müdahale ve denetimleri ile açıklanabilir.

Bab-ı Âli ve büyük güçlerin 1864'teki konferansta son şeklini verdikleri Cebel-i Lübnan Nizamnamesi'nin, 6 Eylül 1864'te İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu'nun (il idaresi genel kanunu; kısaca, vilâyet nizamnamesi) yürürlüğe girişinden iki ay önce çıkarılmış olması göz önüne alındığında, Cebel-i Lübnan Nizamnamesi'nin İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu'nunu gerek biçimsel, gerekse

⁴ İlber Ortaylı; *Age.*, s. 52. Krş. Enver Ziya Karal; *Osmanlı Tarihi: Islahat Fermanı Devri (1856-1861)*, Türk Tarih Kurumu, Ank., 1995, c. VI, s. 31-32.

zaman bakımından etkilemiş olduğunu düşünmek mümkündür. 1864'teki gözden geçirilmiş biçimine göre, valinin yetkileri genişletiliyor, emrindeki meclis Lübnan'daki çeşitli mezhepler açısından daha temsili hale getiriliyor ve ruhban sınıfın yönetimindeki etkisi asgarî düzeyde tutuluyordu.⁵

Sonuç olarak, denilebilir ki, on dokuzuncu yüzyılda büyük devletler büyükelçi ve konsolosluklar vasıtası ile buldukları ülkelerin hükümetlerini resmî görevlilerini etkiliyor ve bu etkiyi kendi yurttaşlarının ticarî, ülkelerinin ise belli başlı siyasal çıkarları için kullanıyor, hükümetlerinin özel ilişki içinde olduğu cemaatlere yardım ve koruma sağlıyorlardı.⁶ Daha da önemlisi, buldukları bölgenin etnik yapısı üzerinden yürüttükleri “hizipçi politika”larla, Fuat Paşa'nın şikâyet konusu⁷ olacak derecede, kışkırtıcılık ve huzursuzluk yaratıp daha sonra sükûnetin sağlanması için büyük güçlerin müdahalesine zemin hazırlıyorlar ve her müdahale Osmanlı'nın denetimini biraz daha zayıflatıyordu. Lübnan olayları ve sonrasında hazırlanan nizamname bunun tipik bir örneğini teşkil eder. Osmanlı Devlet yapısını zayıflatmaları ve denetimini gevşetmeleri yolunda “Cebel-i Lübnan Nizamnamesi” örneğinin emperyal büyük güçler tarafından bütün Osmanlı vilâyetlerinde görmek istedikleri bir düzenleme olduğu söylenebilir. Böylece, “denge politikası” gereğince Avrupa uyumu bozulmamış, “müdahale etmeme” prensibi uyarınca “ulusların kendi kaderlerini çizmeleri” sağlanmış oluyordu. Fakat gerçekte, “etnik temsil”e dayalı politik oyunlarda, Lübnan ve havalisinin geleceğindeki uluslaşamama probleminin getirdiği “etnik çatışmalar” temelli kargaşa ortamının tohumları atılmış oluyordu. Böylece kronikleşmiş bir kargaşa ortamında uluslararası toplum adına, görünüşte bölge ahalisinin selameti için, büyük güçlerin müdahalesi için ellerinde sürekli bir malzeme oluşuyordu.

Avatf-ı Saltanat-ı Seniyyeden Cebel-i Lübnan'a İhsan Buyurulan Nizamnameyi Havi Ferman-ı Âlişanın Suret-i Müfidesidir.⁸

Birinci Madde: Cebel-i Lübnan taraf-ı Devlet-i Âliyye'den mensub ve doğrudan doğruya Bab-ı Âli'ye merbut bir Hristiyan mutasarrıf ile idare olunacaktır. İşbu mutasarrıf kabil-i azl olup yani

⁵ Roderic H. Davison; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform (1856-1876)*, (Çev. Osman Akınhay), Papirüs, İst. 1997, s. 164-165.

⁶ Albert Hourani; *Arap Halkları Tarihi*, İletişim, İst., 1997, s. 321.

⁷ Enver Ziya Karal; *Age.*, s. 31-32.

⁸ “Avatf-ı Saltanat-ı Seniyyeden Cebel-i Lübnana İhsan Buyurulan Nizamname-i Havi Ferman-ı Alişan'ın Suret-i Münferidesidir”, *Salname-i Cebel-i Lübnan*, Mutasarrıfat Matbaası, Yer belirtilmemiş, 1305, içinde. Sayfa numaraları yok.

kayd-ı hayat ile olmayıp idare-i icraiyyenin kâffe-i vezâifini hamil olarak ve Cebel'in her tarafında asayiş ve nizamının hıfzına nezaret ve tekâlifî tahsil ve taraf-ı hazret-i şahaneden ahz edeceği ruhsat iktizasınca ve kendi mesuliyeti tahtında olarak idare-i mahalliyye memurlarını nasb ve hükkâmı ik'ad edecek ve Meclis-i Kebir'i cem ve riyasetini ifa ve sekizinci maddede münderic olan kuyudun haricinde olarak mahakim tarafından kanunen verilmiş olan ilamatı icra eyleyecektir.

İkinci Madde: Bunun Cebel için Marunî olarak ikisi iki Kisveran müdürlüğü ve biri Marunî ve biri Dürzî biri Müslüman olarak ve üçü Cezin müdürlüğü ve biri Marunî ve biri Rum ve Dürzî ve biri mütevalî olarak dördü Metn müdürlüğü ve yalnız bir nefer Dürzî olarak Şuf müdürlüğü ve bir nefer Rum olarak Kur'a müdürlüğü ve yine bir Rum Katolîği olarak Zehle müdürlüğü taraflarından mebus on iki nefer azadan mürekkep bir İdare Meclis-i Kebir'i olacak ve bu İdare Meclisi tevzi-i tekâlif ve Cebel'in varidat ve masarifat-ı idaresinin teftişine ve mutasarrıfın kendisine arz edeceği mesail üzerine âli tarikü'l-istişare mütalaasını vermeğe memur olacaktır.

Üçüncü Madde: Cebel-i Lübnan evvela sahil-i bahrde kâin olup ekser ahali ehl-i İslam olan Al-Kalmun nam kasaba hariç olarak aşağı tarafı ve sekenesi Rum mezhebinde bulunan arazi-i mütecavire ile kur'adan ve saniyen Cebelü'l-Beşrî ve Zaviye ve Bilad Batruni havi olan Lübnan'ın Kıta-i Şimaliyyesinden ve salisen Bilad-ı Cibayet ve Cebelü'l-Menitre ve fütuh ve nıfs-ı Kesrivan'dan Nehrül'l-Kelebe kadar Lübnan'ın Kıta-i Şimaliyyesinden ve rabien Zehle ve arazisinden ve hamisen Sahil-i Nasara ile Katar-ı Bulima arazisini şamil olduğu halde Metn'den ve sadisen Cezin'e kadar Şam tarikinin Canib-i Cenubisinde olan mahalden ve sabien Cezin ve Tefah'dan mürekkep yedi kazaya taksim olunacaktır ve zikr olunan kazaların her birinde ya ahalisinin miktarı nüfusıyla veyahut mutasarrıf olduğu emlak ve arazisinin ehemmiyetiyle galip bulunan mezhepten intihab olunarak mutasarrıf tarafından nasb ve tayin olunmuş birer idare memuru bulunacaktır.

Dördüncü Madde: Kazalar ber-vech takribi mademki iklimlere müşabih surette nahiyelere taksim olunacaktır ve her nahiyede kaza müdürlerinin inhası üzerine mutasarrıf tarafından nasb ve tayin olunmuş birer memur bulunacaktır ve her karyenin ahali tarafından intihab olunarak mutasarrıf tarafından nasb olunmuş birer şeyhi olunacaktır.

Beşinci Madde: Huzur-ı kanununda cümlenin müsavî tutulması ve ayan-ı memleket ve hususiyle mukataacılara ait bulunan bi'l-cümle imtiyazatın fesh ve ilga kılınması mukarrerdir.

Altıncı Madde: Cebel'de herbiri mutasarrıf tarafından mansub bir hakim ve bir vekilden ve cemaat tarafından müntahab altı nefer resmî dava vekillerinden mürekkep birinci derecede üç mahkeme bulunacaktır ve hükümetin merkez-i idaresinde Sünnî İslam ve mütevalî ve Marunî ve Dürzî ve Rum ve Rum Katoligi cemaat-ı sittesinde mutasarrıf marifetiyle intihab ve tayin olunmuş altı nefer hakimden ve işbu cemaatin her biri tarafından tayin olunmuş altı nefer resmî dava vekillerinden mürekkep bir mahakeme-i Meclis-i Kebir bulunacaktır. Protestan ve Yahudî mezhebinde bulunan kesandan birinin davası zuhurunda zikr olunan on iki azaya şu iki mezhepten dahi birer hakim ve resmî dava vekili ilave kılınacaktır. Baş mahkemenin riyaseti mutasarrıf tarafından mahsusen tayin olunmuş bir memur tarafından icra olunacaktır. İhtiyacat-ı mahalliyye lazım gösterdiği halde mutasarrıfların birinci derecede mahakimin adedini tazife ve hükümetin suret-i muntazamada cereyanı için marrü'z-zikr birinci derecede mahakimin bulunan yerileceği mahallerin şimdiden tayinine istihkakları olacaktır.

Yedinci Madde: Hakimü'l-sulh vazifesini ifa iden karye şeyhleri iki yüz kuruşa kadar olan davaları bilâ-istinaf hükm edeceklerdir. İki yüz kuruşdan yukarı olan deavinin rüyeti birinci derecede olan mahakeme meclislerine aid bulunacaktır. Mesalih-i muhtelite yani ikisi bir mezhepte bulunmayan eşhas beyninde tekevvün eden deavi de tarafeyn-i müddeî-i aleyhin mezhebinde olan hakimü'l-sulhun hükmünü kabul etmedikleri halde deavi-i mezkûre her kaç kuruştan ibaret olur ise olsun derhal birinci derecede bulunan mahakime nakl olunacaktır. Kâffe-i mesalih esasen azanın ekseriyyet-i ârası ile rüyet olunacak ise de müddeî ve müdde-i aleyh olan taraflar hem-mezhep buldukları halde mezheb-i sairede bulunan hakimi kabul etmemeğe istihkakları olacak ve fakat bu halde kabul olunmayan hükkâm mahakemede hazır bulunacaktır.

Sekizinci Madde: Mevadd-ı cezaiyye mahakemesinin üç derecesi olacaktır. Şöyle ki, kabahat hakimü'l-sulh vazifesini ifa eden karye şeyhleri ve cünha ve ceraim birinci derecede bulunan mahkemeler ve cinayet Mahakeme-i Meclis-i Kebir'i tarafından rüyet ve mahakeme olunacaktır ve işbu Meclis-i Kebir tarafından ita olunacak ilamlar memalik-i mahruse-i şahanenin sair mahallerinde mutad olan merasim ve muamelat ikmal olunmadıkça mevki-i icraya konulamayacaktır.

Dokuzuncu Madde: Mevadd-ı ticariye dair olan bi'l-cümle deavi Beyrut Ticaret Meclisi'nde rüyet olunacaktır. Tebaa-i ecnebiyyeden veyahut ecnebi himayesinde bulunan kesandan biriyle Cebel ahalisinden bir kimesne beyninde mevadd-ı adiyeye dair olan dava ile yine meclis-i mezkûr marifetiyle rüyet kılınacaktır. Şu kadar ki, Cebel ahalisi ile tebaa-i ecnebiyye beyninde zuhur edecek münazaata mümkün ise tarafeyn beyninde bade'l-ittifak hakem marifetiyle hükm olunacak ve bu halde Cebel-i Lübnan memurin-i mahalliyesiyle düvel-i fehime-i mütehabbe konsoloslarının hükm tarafından verilecek ilamı icra ettirmeleri lazım gelecektir. Münazaalarını hakem marifetiyle rüyet ettirmek üzere tarafeyn beyninde ittihad hasıl olamaması cihetiyle davanın Beyrut Mahkemesi'ne havalisi tekdirde Cebel-i Lübnan mutasarrıfı ve konsoloslar heyeti ile müttefiken tanzim olunarak canib-i Bab-ı Âli'den tasdik olunmuş olan bir tarife mucebince nakl-i dava masarırını davayı kayb edecek tarafın tediye etmesi iktiza edecektir. Şurası mukarrerdir ki, tarafının hükm-i ittihazına muvafakatlarını havî olan mukavele senedi usulüne tatbiken tanzim ve imza etmeleri ve Beyrut Mahkemesi'yle Cebel'in Meclis-i Kebir Mahakemesi'ne kayd ettirmeleri lazım gelecektir.

Onuncu Madde: Hakimler, mutasarrıflar tarafından nasb olunur ve idare meclisi azası karye şeyhi ve sancaklar dahi her bir karyenin ahalisi marifetiyle intihab kılınır. İdare meclislerinin azasının her iki senede bir sülüsü tecdid olunarak azalıktan çıkan kesane be-tekarrar aza intihab olunabilecektir.

On Birinci Madde: Hükâmın kâffesi muvazzaf olacaktır. Eğer bunlardan birinin irtikâb veyahut saffet-i memuriyyetine yakışmayacak surette bir hareketi lede'l-tahkik tebyin eder ise işbu hakim azl olunduktan başka irtikab eylediği kabahate göre tedip olunacaktır.

On İkinci Madde: Bi'l-cümle mahakim meclislerinde umur-ı murafaa alenî olarak bir kâtib-i mahsus tarafından zabt-ı dava kılınacaktır ve bundan maada işbu kâtib emval-i gayr-ı menkule ferağ ve intikalatına dair olan senedatın bir defterini tutmağa memur olacağından senedat-ı mezkûre usulü vechile işbu defter kayd olundukça muteber tutulmayacaktır.

On Üçüncü Madde: Cebel-i Lübnan ahalisinden sair sancaklar dâhilinde irtikâb-ı cürm eden müttehemlerin davaları cürmün vukubulacağı sancakta ve sair sancakların ahalisinden Cebel-i Lübnan dairesinde irtikâb-ı cürm eden kimesnelerin davaları Cebel-i Lübnan'da muhakeme ve hükm olunacaktır. Binaen aleyh gerek yerliden ve gerek başka mahaller ahalisinden Cebel-i Lübnan'da

irtikâb-ı cürm ederek ahir bir sancağa firar eden müttehemler Cebel-i Lübnan idaresi tarafından vaki olacak işar üzerine derhal ol sancak zabıt tarafından tutulup idare-i mezkûre tarafına teslim olunacağı misilli kezalik gerek sair mahaller ahalisinden ve gerek Cebel-i Lübnan ahalisinden aher bir sancak dahilinde bir cürm irtikâbıyla Cebel-i Lübnan'a firar eden müttehemler dahi ol sancak zabıtının işarı üzerine Cebel idaresi tarafından derhal tutularak mezkûr sancak tarafına teslim kılınacaktır. Bu makule mütteheminin aid oldukları mahkemelere iadesi hususuna dair ita olunan evamirin icrasında müsamaha veyahut esbab-ı meşruaya mebni olduğu ispat olunamayacak tehiratı tecviz eden idare memurları haklarında o makule müttehemleri hükümetten ketm ve ihfa iden eşhas misilli ber muceb-i kanun icra-yı mücazat kılınacaktır. El-hasıl Cebel-i Lübnan idaresiyle civarında bulunan sancaklar idaresi beyninde olacak münasebat memalik-i Devlet-i Aliyye'nin sair sancakları beyninde cüzi ve düsturü'l-amel olan münasebatın aynı olacaktır.

On Dördüncü Madde: Evkat-ı adiyede asayişin muhafazası ve kavaninin icrası bi'l-hassa ahalinin ale't-tahmin bin nüfusu üzerine yedi nefer hesabıyla tahrir olunmuş muhtelit bir fırka-ı zabtiyye marifetiyle mutasarrıf tarafından tayin olunacaktır. Hanelerde zabtiyye ikamesiyle havale usulü ilga olunarak onun yerine mahkûmun ahz ve habsi gibi esbab-ı icraiyye vaz olunacağından zabıta memurlarına ahalden gerek nakden ve gerek aynen bir güne ücret talep etmeleri tedibat-ı şedide altında olarak men edilecektir ve zabıtalardan üzerinde bir üniforma veyahut memuriyyetlerinin alamet-i farikası olacaktır. Zabtiyye fırkasının adi zamanlarda mahmul olduğu kâffe-i vezaifi ifaya muktedir olduğu mutasarrıf tarafından tasdiki olununcaya kadar Beyrut'tan Şam ve Sayda ve Trablus yolları asakir-i şahane ile muhafaza olunacaktır ve bu asker mutasarrıf refakat ve idaresinde bulunacaktır. Ahval-ı fevk alâdede ve lede'l-iktiza mutasarrıf idare meclis-i kebirinin reyini aldıktan sonra Suriye'de olan hükümet-i askeriyye tarafından asakir-i muntazamanın muavenetini talep edebilecektir. Bu askerin bi'z-zat kumandasına memur olan zabıt ittihaz olunacak tedabiri mutasarrıf ile kararlaştıracak ve harekât ve nizam-ı askeriyye misilli sırf askere ait olan mesailde zabıt-i müşarün ileyh muhtar ve müstakil olduğu halde Cebel'de bulunduğu müddetçe mutasarrıfın maiyyetinde olacak ve onun mesuliyeti tahtında hareket edecektir. İllet-i gaiyye vürudu ber- taraf olduğu mutasarrıf tarafından kumandana resmen ifade ve ilan olduğu gibi asakir-i merkume Cebel'den çekilecektir.

On Beşinci Madde: Devlet-i Âliyye Cebel'in el-yevm muayyen olan ve ahvalin müsaadesi hîninde yedi bin keseye iblağı caiz bulunan üç bin beş yüz kese akçe vergisini mutasarrıf vasıtasıyla tehşile derkâr olan hakkını muhafaza edip şu kadar ki bunun mahsulü her şeyden evvel Cebel'in idaresi ve menafi-i umumiyyesi masarifina mahsus tutulacak ve ziyadesi olduğu halde hazineye ait olacaktır. İdarenin hüsn-i cereyanına gayetle elzem olan masarif-i umumiyye hasıl tekâlifî tecavüz eder ise işbu fazla masarif hazine-i celileden tesviyye olunacaktır. Bahalıklar yani emlak-ı hümayun varidatı vergiye dahil olduğundan varidat-ı mezkûre hazine-i celile hesabına olarak Cebel sandığına teslim kılınacaktır. Fakat amal-ı umumiyye vesair masarif-ı fevk alâdeden kendisinin evvel emirde kabul ve tasdik etmemiş olduklarını saltanat-ı seniyye ifa etmeyecektir.

On Altıncı Madde: Cebel ahalisinin mahal-be-mahal ve millet-be-millet bir an ikdam tahrir nüfusuna mübaşeret olunacak ve mezru' olan kâffe-i arazinin bi'l-hassa haritası yapılacaktır.

On Yedinci Madde: Yalnız manastır ruhbanı ile Kilisa babasları efradı beyninde olan kâffe-i deavide maznun veyahud müttehem olan taraflar hükümet ruhbanıye tabi olup meger ki biskoboshane bunların adı deavi meclisine havalesini taleb ile.

On Sekizinci Madde: Hiçbir emakin-i ruhbanıyye gerek ruhban ve gerek avam-ı nas hükümetin takip ve taharri eylediği eşhasın ilticalarını kabul edemeyecektir. Bâlâda mestur on sekiz madde Cebel-i Lübnan'ın nizamât-ı esasisi olarak âli maaşa allah-ı teala düstürü'l-amel tutulup cümle tarafından hurufu be-huruf icra ve infazına kemal-i itina ve dikkat ve hilafından gayetü'l-gayet hazer ve mücanebet olunması idare-i kata mülûkânem iktizasından bulunduğunu ilanen işbu ferman-ı alışanım sadrolmuşdur.

Tahriren fi'l-yevmü'l-rabi aşer min şehri rebîü'l-ahir li-seneti'l-ahdi ve semanın ve miateyn ve elf.

Kısa Sözlük

- Arazi-i mütejavire: Civardaki arazi.
- Düvel-i (fehime-i) Mütehabbe: Birbirlerini dost sayan devletler.
- Gayetü'l-gaye(t): Son derecede.
- Hîn: An, vakit, zaman.
- İk'ad: Oturma, bir hükümdarı tahta oturtma.
- İktiza: Lazım gelmek.
- İrtikâb: 1- Kötü bir iş işleme, 2-Rüşvet yiyicilik.
- Kesan: Kimseler.
- Marrü'z-zikr: (Yukarıda) Belirtilmiş olan.
- Mevadd: İşler, kanunlar, maddeler.
- Mücanebet: Bir şeyden çekinmek-sakınmak.

Müntahab: Seçilen.
Müntahib: Seçmen.
Müşabih: Benzeyen.
Müttehem: Kabahatli, suçlu.
Saffet: Saflık, temizlik.
Tarikü'l-istişare: Danışma yolu.
Tazif: İki kat etme.
Tedibat-ı şedide: Büyük sıkıntılı edeplendirmeler.
Teybin: Meydana çıkarmak.